

NYHETSBRREV 2/21

Her kommer Torborg Nedreaas-selskapets andre nyhetsbrev i 2021. Vi sender, som sikkert mange av dere vet, ut to nyhetsbrev i året: ett på vårparten og ett når den årlige markeringen av Nedreaas' bursdag (13/11) nærmer seg.

Da vi startet opp selskapet, satte vi oss et ambisiøst mål om å arbeide for at det skulle settes opp et minnesmerke over Nedreaas i Bergen. Lite visste vi hva slags arbeid dette ville kreve. De byråkratiske hindringene viste seg å være massive. Hvem henvender man seg til? Hvem bestemmer til syvende og sist? Hvordan finne en kunstner? Hvordan sikre finansiering? Hvor skal minnesmerket stå, og hvem gir tillatelse til utplassering? Dette var bare noen av spørsmålene vi måtte finne svar på, og svarene satt ganske langt inne.

Lenge vurderte vi om vi skulle gå for en privat løsning, og derfor lagde vi en liste over rikfolk i byen som eide tomt og grunn på velegnede steder. Akkurat idet vi hadde vent oss til tanken på at dette kom til å bli et sisyfosarbeid, fikk vi drahjelp av at det ble en nyhetssak at kun en liten brøkdel av byens vel 70 minnesmerker var over kvinner. Bergen kommune opprettet prosjektet Kvinner på sokkel, som skulle sikre at det ble reist fem minnesmerker over historisk betydningsfulle kvinner de kommende ti årene. Noe ubeskjedent mener vi at vi var en viktig pådriver for at dette prosjektet ble til.

De to første kvinnene i prosjektet er Kim Friele og Ambrosia Tønnesen. Minnesmerket over Friele, tre benker som utgjør bokstavene KIM, er allerede på plass på Vågsallmenningen i Bergen sentrum.

Kommunen ba for en tid tilbake publikum om å komme med forslag til kandidater på sine hjemmesider. Ingen kandidater har vært i nærheten av å få så mange stemmer som Torborg Nedreaas. Det har ført til at hun for få dager siden ble valgt ut til å være den tredje kvinnen som skal få reist et minnesmerke over seg i byen. Hvor dette skal stå, er ikke bestemt, men bystyrerepresentant, nå stortingsrepresentant for Rødt, Sofie Marhaug har foreslått plassen mellom Bergen offentlige bibliotek og Bergen storsenter.

Dermed er et av selskapets første og største mål på god vei til å bli virkelighet. Vi ønsker å takke alle støttespillere, og ikke minst alle dere som var med på å stemme Nedreaas' kandidatur frem. Tusen takk!

Fredag 27/8 ble det første årsmøtet i Nedreaas-selskapet avholdt på Litteraturhuset i Bergen. Vi kommer til å avholde årsmøte i mars i årene fremover, se kalenderen for dato. Det var også planen i år, men det ble utsatt et par ganger på grunn av korona-pandemien. Årsmøte-satsingen er en del av profesjonaliseringsplanen vår. Vi ønsker å følge reglene i foreningslivet og være et mer demokratisk selskap.

Like i underkant av 20 medlemmer stilte på vårt første årsmøte. Samme dag var det registrert 597 medlemmer. Saker som var oppe til behandling, var vedtekter, årsmelding, regnskap, handlingsplan, budsjett og valg. Kari Jegerstedt gikk ut av styret, og ble takket av med en høstfarget blomsterbukett. Nye styre-medlemmer er Elin Stengrundet og Kjersti Aarstein, som er presentert lenger ned i nyhetsbrevet. Det faglige programmet på årsmøtet besto av at mottaker av Nedreaas-stipendet 2021, forfatter Adelheid Eshitok Seyfarth Gulbrandsen, presenterte seg. Det ble også lest opp en hilsen fra den andre mottakeren, skuespiller Kjersti Elvik.

Fra årsmøtet 27.08, stipendvinner Adelheid Eshitok Seyfarth Gulbrandsen og styreleder Grethe F. Syéd.

Siden sist har vi inngått avtale med teaterforlaget Songbird Agency om scenerettighetene til Nedreaas' verk. Forlaget, som er stiftet og drevet av komponisten Julian Berntzen, skriver om seg selv: «Vi er en av få agenter/rettighetsforvaltere for dramatikere og dramatik i Norden. Visjonen vår er å forvalte, presentere og representere rettighetshavere på en nyskapende og frisk måte i teater- og underholdningsverden.»

Vi har store forventninger til dette samarbeidet. Som kjent har vi fått mesteparten av rettighetene til Nedreaas' skrifter, og vi ser for oss at samarbeidet med et profesjonelt byrå vil øke mulighetene for spennende oppsetninger sprunget ut av Nedreaas' forfatterskap. Det er heller ikke en ulempe at dette samarbeidet kan skaffe selskapet økonomiske midler. Vi oppfatter Songbird som handlekraftige og ambisiøse. At de nylig ervervet de sceniske rettighetene til Tove Ditlevsens forfatterskap *world wide*, sier vel litt om det.

Siden sist har også forfatter Marit Eikemo hatt en foredragsturne i Bergen, i regi av Den kulturelle skolesekken. Foredraget «Mine briljante venninner» handler om de fire forfatterne Amalie Skram, Gro Holm, Zinken Hopp og Torborg Nedreaas. Eikemo har vært ute i til sammen 24

skoleklasser denne høsten og melder derfra at det er svært få som nikker gjenkjennende når Nedreaas' navn blir nevnt. Synd for de som har gått på skolen de siste årene, men fint for oss som blir enda mer motiverte til å formidle forfatterskapet i skoleverket.

13. november ville Torborg Nedreaas ha fylt 115 år. Vi fikk ikke markert 114-årsdagen i fjor, men nå når korona-restriksjonene er opphevet, blir det bursdagsmarkering på Litteraturhuset i Bergen. Tema for dagen er «Den politiske Nedreaas». Hovedoppslaget vil være en panelsamtale, og det vil bli underholdning med gruppen Albert og Elise, som stiller med en egen Nedreaas-sang de komponerte for markeringen i fjor. Fullstendig program og beskrivelse finner du i kalenderen nedenfor. Vi ser fram til dette arrangementet, og håper at mange kommer. Hjertelig velkommen.

Vi har lenge hatt planer om å arrangere en byvandring, der historiker og forlagsmann Jo Gjerstad skal ta seg av det byhistoriske, og Grethe Fatima Syéd skal ta for seg Nedreaas. Nå ser det ut som om det kan bli en realitet under LitfestBergen, som skal arrangeres 9.–13. februar 2022.

I februar kommer det også ut en bok med Nedreaas-relevans, nemlig bind to av Eilert Munch Lund (red.) sin *Kem va de?* Dette er en bok om bergenske personligheter av historisk betydning, og her har Grethe Fatima Syéd skrevet en artikkel om Nedreaas.

Det siste halvåret har vi i Nedreaas-selskapet innledet det vi tror kan bli et svært fruktbart samarbeid, med litteraturformidler og bokhandler Ida Pallin Bostadløyken i den feministiske bokhandelen Gullberg og Bostadløyken. Vi har allerede produsert bokmerker sammen med dem, dere ser dem her i nyhetsbrevet, de har Nedreaas-sitat på ene siden og informasjon om bokhandelen på andre og er svært eksklusive: De eneste måtene du kan få tak i dem på, er i butikken i Kingos gate eller ved å bestille bøker gjennom oss!

Videre har Ida laget et opplegg om *Av måne-skinns gror det ingenting* som hun skal ut i oslo-skoler med, støttet av Oslo kommune. Vi har selvsagt stort håp om å kunne invitere henne over hit, så hun kan gjennomføre det samme her, men hittil har det skortet på gjennomføringsevne og/eller -vilje her vest. Vi synes dette er synd og skam. Vi vet jo at det sitter en del skolefolk og leser dette nyhetsbrevet; om noen har anledning til å gi oss en hjelpende hånd her, det være seg med tanke på Idas opplegg, besøk av noen fra styret enten til lærere eller elever, innkjøp av classesett (som vi selger, som ungdommen sier, skambillig), så blir vi veldig glade for det! Opplegget i Oslo avsluttes med en panelsamtale i bokhandelen i Kingos gate 5, onsdag 9/12. Der vil tre–fire av ungdommene dele sine tanker om boken.

Gullberg og Bostadløkken har et enestående utvalg av nye og brukte bøker, som de også selger på postordre. Vi tillater oss å anbefale å besøke dem enten fysisk eller [her](#).

NEDREAAS-KALENDER

Høst 2021/ Vår 2022

13. november kl. 19.00 feirer vi som vanlig Nedreaas sin **fødselsdag**. Tradisjonen tro finner markeringen sted på Litteraturhuset i Bergen, i år i Olav H. Hauges sal. Temaet er «Den politiske Nedreaas». Billettpris: 90,- (60,- for studenter). Som medlem av selskapet, noe du kan bli helt gratis på torborgnedreaas.no, får du studentpris.

Mulig du kjenner igjen programmet? Det var nemlig planlagt til bursdagsfeiringen for et år siden, men av åpenbare grunner ble arrangementet avlyst og programmet forskjøvet til i år. Endelig blir det fest!

Program for fødselsdagsmarkering

Nedreaas er kjent for sine vare beskrivelser av et opprørske barnesinn, og for å skrive nyansert om abort og om de såkalte tyskerjentene. På denne måten har hun skaffet seg et ry som både kvinneforkjemper og som foregangsfigur i

barnepsykologi. Samtidig var hun gjennom hele sitt forfatterskap aktiv kommunist. Hva hadde dette å si for hennes forfattergjerning? Og på hvilke måter preger dette lesningen av hennes forfatterskap i dag?

Selv har Nedreaas sagt at det er vanskelig å skape god kunst av engasjert litteratur, og den mest eksplisitt politiske romanen hennes, *De varme hendene*, ble nesten unisont slaktet. Hva er forholdet mellom litteratur og politikk? Og hva er god politisk kunst? Er det tilfeldig at den mest uttalt politiske Nedreaas er den vi finner i radiokåseriene hennes, som er blitt hevdet å holde en «råk åpen» i den sterkt anti-kommunistiske etterkrigstiden?

Nyvalgt stortingsrepresentant for Rødt og stipendiat i litteraturvitenskap, **Sofie Marhaug**, prisbelønt regissør, musiker og professor i regi, **Tore Vagn Lid**, kjent for sine svært politiske teateroppsetninger blant annet av Nordahl Grieg, og Bragepris-vinnende forfatter **Hilde Kvalvaag**, kjent for sine sterke mor/barn-skildringer, møtes til samtale om den politiske Nedreaas. Samtalen ledes av litteraturviter og kjønnsforsker **Kari Jegerstedt**.

Samtalen etterfølges av bursdagskonsert med **Albert og Elise**, bergensbandet som viderefører det politiske engasjementet i folkemusikken fra Woody Guthrie, Joe Hill, Pete Seeger og andre. De spiller både egne og andres sanger med tekst på norsk og stiller i kveld med **ny-skrevet sang inspirert av og tilegnet Torborg**. Bandet er kjent som et ekte Hoola Bandoola-band med høyt trøkk og god stemning.

I tillegg kommer Nedreaasstipend-vinner **Kjersti Elvik** for å fortelle om sitt pågående arbeid med å ta Herdis-skikkelsen til scenen. Og etterpå blir det fest!

9. – 13. februar avholdes LitFestBergen. I samarbeid med dem arrangerer vi byvandring i Nedreaas' fotspor på Nygårdshøyden og Møhlenpris, med oppmøte ved løvestatuen foran Naturhistorisk museum. Det blir sannsynligvis påmelding gjennom festivalens påmeldingssystem, følg med på vår nettside, Facebookside eller [her](#). Her kan man også

abonnere på festivalens nyhetsbrev, da er man sikker på å ikke gå glipp av noe!

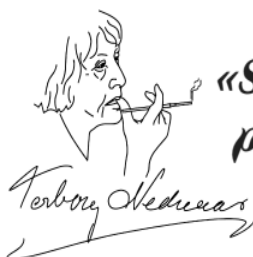
11. mars holder vi nytt årsmøte. Som sist vil alle medlemmer få innkalling på e-post minst fire uker før. Vel møtt!

NEDREAAS-STIPENDET

Som noen av våre medlemmer vil huske, etablerte vi i fjor et stipend som kan søkes av forfattere, kritikere, journalister, studenter, lærere, kunstnere, oversettere og andre som ønsker å fordype seg i Nedreaas' forfatterskap eller produsere noe som er i hennes ånd. Stipendet er gjort mulig på grunn av generøse bidrag fra Sparebanken Vest, Westfal-Larsens Almennyttige fond og ikke minst overføringen av royalties fra Nedreaas' slektninger. Også inntektene fra Norsk tippings grasrotandel går inn i stipendet, så hvis du tipper, oppfordrer vi deg til å registrere Nedreaas-selskapet som grasrot-mottaker. Det kan du gjøre [her](#).

I fjor fikk vi mange, gode og ikke minst svært ulike søknader, og prosessen endte med at vi bestemte oss for å slå på stortrommen og utrope to vinnere. Det er vi nokså sikre på at vi ikke kommer til å gjøre i år. Men vi håper likevel på gode søknader. Tips gjerne hvis du har skapende mennesker i bekjentskapskretsen – eller hvorfor ikke søke selv?

Fristen for å søke Nedreaas-stipendet for 2022 er **1. februar**. Kriteriene er de samme som i fjor, du kan lese om dem [her](#) og kanskje forberede deg på å søke allerede nå.

«Små, søte jenter tenker med vellyst på obskøne saker og ting.»

Torborg Nedreaas-selskapet | til@torborgnedreaas.no | torborgnedreaas.no

Vi selger fremdeles *Av måneskinn gror det ingenting*, *Herdis-trilogien* og flotte tøynett med Nedreaas-logoen vår på. Det nærmer seg jul, hva kan være en bedre julegave, og hva er enklere enn å få det i postkassen?

Kontakt oss for kjøp [her](#).

VISSTE DU AT –

selveste Arne Nordheim, Norges mest kjente komponist de siste hundre år, har skrevet musikk til en tekst av Nedreaas? Det gjelder novellen «Stoppstedet» fra samlingen med samme navn (1953). Den ble adaptert for NRK TV i 1965, med manus og regi av Tore Breda Thoresen.

Novellefilmen ble første gang sendt 12/10-1965 og Nordheims instrumentering var harpe, akkordeon, kirkeorgel og elektrisk orgel. Hovedrollen i filmen, som godt ivaretar den drømmektige stemningen i novellen, har Veslemøy Haslund. Den kan fortsatt oppleves [her](#).

AVHANDLINGER OG ARTIKLER

Anna Serafima Svendsen Kvam har levert master ved UiO med tittelen «'Ønskeboken'. Et bokhistorisk blikk på Torborg Nedreaas' tidlige novelleforfatterskap». Lenke til oppgaven [her](#). Hun har også en artikkel om *Av måneskinn gror det ingenting* i tidsskriftet *Bøygens* temanummer om erotikk. Dette kan lastes ned gratis [her](#).

Christina Stensland Olsen har levert sin masteroppgave med tittelen «'Barndommens uendelighet' Om barnet og barndommen i Tove Ditlevsens *Barndom* og *Annelise tretten år*». Av tittelen på oppgaven ser vi at hovedfokuset ikke er Nedreaas, men Olsen trekker likevel paralleller mellom de to forfatterens barndomsskildringer. Lenke til oppgaven [her](#).

I siste utgave av *Norsk Litterær Årbok*, som kommer ut i disse dager, har **Aasta Marie Bjorvand Bjørkøy**, professor ved Institutt for nordiske og lingvistiske studier ved Universitetet i Oslo, skrevet en artikkel kalt «'De er så snille atte.' Det dissensuelle i 'Ellen' og andre okkupasjonsnoveller av Nedreaas».

TO NYE STYREMEDLEMMER

På årsmøtet ble to nye medlemmer offisielt valgt inn i styret. Her følger en kort presentasjon av dem:

Elin Stengrundet (f. 1986), førsteamanuensis i norsk ved Høgskulen på Vestlandet, avdeling for lærerutdanning. Jeg ble kjent med Torborg Nedreaas' noveller og romaner gjennom undervisning ved Høgskulen i Volda og Universitetet i Bergen, og gjennom et Nedreaas-seminar i Volda fikk jeg endelig fordypet meg i forfatterskapet. Jeg har vært særlig interessert i Nedreaas' vilje til å skildre det kroppslige og av og til litt ekle, som for eksempel hennes detaljrike beskrivelser av pubertale ungdommer, og jeg har skrevet artikkelen «'De små filipensene'. Ungdommen Herdis i Nedreaas' *Ved neste nymåne* (1971)»,

som snart blir utgitt i en antologi med artikler hentet fra de to seminarne som de siste årene har vært holdt om Nedreaas' forfatterskap.

Kjersti Irene Aarstein (f. 1984) er litteraturviter og midlertidig ansatt som førsteamanuensis i humanistisk kjønnsforskning ved Senter for kvinne- og kjønnsforskning ved Universitetet i Bergen. De mest sentrale forskningsinteressene mine er knyttet til kjønne, politiske og moralske konflikter i skandinavisk litteratur, noe som nødvendigvis fører meg til Torborg Nedreaas' forfatterskap. Lenge før jeg flyttet til Bergen, ble jeg kjent med byen gjennom novellene om Herdis, som fremdeles preger Bergens-fornemmelserne mine. Når jeg seinere har arbeidet med Nedreaas' verk i forskning og undervisning, har det slått meg som overraskende komplekst og aktuelt. Jeg har særlig undersøkt Nedreaas' fremstillinger av mødre sett fra døtrenes perspektiv, i artikkelen «Vanskelige mødre i norsk litteratur: *Av måneskinn gror det ingenting* og *Herdis-trilogien* i tradisjonen for konfliktpregede mor/datter-fortellinger», som er underveis i samme antologi som Elins.

MIN NEDREAAS:

MARI ANDREASSEN

Til sist i dette nyhetsbrevet kommer vårt bestillingsverk fra Mari Andreassen (f. 1983). Hun er fra Tromsø, der hun også har gått på Forfatterstudiet. Hun jobber med dramatikk og scenekunst. For *Hvor lenge varer vi* (2019), hennes skjønnlitterære debut, som er en svært sterk novellesamling, mottok hun en velfortjent Bragepris-nominasjon.

I denne teksten skriver Andreassen om et tebesøk litt utenom det vanlige. Bli med på en herlig leseropplevelse.

«Tør jeg spørre aller ærbødigst om De vil kjosse meg i ræven?»

Torborg Nedreaas-selskapet | til@torborgnedreaas.no | torborgnedreaas.no

Mer te, Torborg?

Når jeg åpner ytterdøren, står hun på trappen. Hun kikker seg rundt, kanskje etter et navneskilt, og spør om hun er kommet rett.

— Ja, ja, stig på, sier jeg og merker hvor nervøs jeg er. Er allerede blitt mer fornem i språket, liksom skjerper meg. Jeg åpner døren og tar et skritt tilbake i entreen, skyver vekk en traktor i gul plast og en tytfull matsøppelpose med foten, gjør plass til henne.

Hun kommer inn og stiller paraplyen i hjørnet ved døren, drar av seg kåpen og løsner på et halstørkle. Hun har på seg en mosegrønn drakt med gullknapper og spisse skuldre, et voldsomt smykke rundt halsen. Ansiktet hennes er åpent og nysgjerrig, smilerynker.

— Sånn, sier hun og drar hånden gjennom en kortklippet, ujålete frisyre.

Hun er en av Norges mest innflytelsesrike og uredde forfattere fra det forrige århundret, og hun står i entreen min. Jeg har blitt spurt om å si noen ord om mitt forhold til henne, men da jeg ble spurt, tenkte jeg: Det kan da ikke være interessant, en debutant, hva jeg synes?

Å lytte til forfattere snakke om andre forfattere er sjelden fengende, men det som er interessant, er når forfattere prater med andre forfattere.

Så jeg inviterte henne hit. Og nå angrer jeg.

— Denne vei, sier jeg kjekt og slenger ut en arm mot trappen opp til andre etasje, dustete. Skjerp deg hvisker jeg inni meg. Jeg kjenner at jeg har svetteflekker under armene.

— Ja, mange takk, sier hun med stemmen jeg har hørt så mange ganger, i opptak, i intervjuer, en glassklar bergensdialekt med god diksjon og trykk på konsonantene.

— Jeg tenkte vi kunne sitte på kjøkkenet mitt.

De aller fleste gangene jeg begynner på en fiksjonshistorie er jeg avhengig av et rom eller et sted for å i det hele tatt å komme i gang. Det er kanskje derfor jeg er så glad i å jobbe med teater, for selv om scenekunsten kan gestalte hvilket som helst sted eller miljø, er den til sist

kun et rom. Å begynne der det finnes vegger og gulv er alltid en god måte å komme i gang på.

Jeg synes å fornemme et halvsmil over leppene hennes da hun kommer inn i kjøkkenet. Kanskje føler hun seg hjemme her, rommet og innredningen er uendret fra da huset ble bygget i 1949. Kjøkkenet har skråskap, sinkvask, vegger som trekker og gulv som knaker. Huset er et av husene som utgjør det gamle arbeiderstrøket i nordbyen av Tromsø.

Resten av huset er modernisert, men fordi både jeg og samboeren min er slitne og dørske etter årevis med oppussing, har vi latt kjøkkenet være som det er.

Hun ser seg rundt, leter kanskje etter tegn på hvem som bor her, hvem jeg er. Jeg lurar på om hun kan finne meg i alt dette rotet som utgjør en så stor del av livet mitt. Under knehøyde yrer det av klosser og plastlokk og pinner, ei barbie-dukke med flokete hår, istykkerleste billedbøker, tusjer uten kork. På alle flater og karmen er det klistremerker, grøt flekker og små fingeravtrykk etter makrell i tomat. Vi kan ta utgangspunkt i denne tilværelsen, snakke om permisjoner, foreldrepenger, kontantstøtte, retten til barnehageplass, jeg kan fortelle om hvordan velferdssamfunnet har vært der for meg etter jeg ble mamma. Jeg vil tro hun finner det uhyre interessant, kanskje ville hun sammenliknet det med sine egne og langt fra så institusjonaliserte år som småbarnsmor. Men det er en annen grunn til at jeg har invitert henne hit, det er noe annet jeg vil snakke med henne om.

Jeg skjenker te. Hun tenner seg en sigarett, vifter vant ut livet i fyrstikken i samme sekund som sigaretten begynner å gløde. Hviler munnstykket lett og naturlig mellom fingrene.

Gud, har jeg noe som kan fungere som askebeger, tenker jeg. Jeg har vært så opptatt av teen at jeg har glemt at hun røyker. Jeg finner et tilnærmet tomt syltetøyglass i kjøleskapet og skyller ut restene, setter det på bordet framfor henne. Det levner våte spor på bordet når hun drar det til seg.

— Det er noe jeg vil spørre deg om, sier jeg.

— Jaha, sier hun og ser på meg, smilet hennes har noe sterkt moderlig over seg.

- Det er et tema vi begge har skrevet om.
— Ja ha?
— Abort.

Hun nikker fornøyd, som om hun tenker ja, der kom det.

Abort har alltid fascinert meg. Jeg har stadig vendt tilbake til det som motiv i kunstneriske arbeider, har tematisert det flere ganger, både i dramatik og prosa. Spesielt har jeg latt meg fascinere av valgprosessen, skal jeg, eller skal jeg ikke beholde barnet, hva som skjer når man legger spørsmål knyttet til liv og død i fanget på vanlige mennesker. Men nå er jeg kommet til et punkt der jeg vegrer meg fra å skrive om det. Og det er det jeg sier til Torborg.

— Du tviler?

— Ja, jeg tviler på om temaet fortsatt har ... kraft. Jeg har begynt å skamme meg litt over at jeg er en kvinne som stadig tematiserer det i dag. Det er jo ikke den samme brannfakkelen som det engang var. I dag kan man snakke om aborter som noe ganske vanlig og ufarlig, jeg får følelsen av at temaet kan oppleves kjedelig og forslitt, masete kanskje.

Jeg tar en pause, for å måle reaksjonen hennes. På den tiden Torborg skrev om abort, var abortene både en kroppslig og sjelelig helseskade. Et inngrep som potensielt kunne drepe deg, hvordan kan jeg sitte her og omtale det som masete? Hun lener albuene på bordet, hun har en knekk i håndleddet, som om munnstykket hun holder mellom fingrene, veier svært mye.

Jeg sier, — hele poenget med å skrive om abort er vel å nå ut, frem, skape åpenhet og forståelse rundt en kompleks erfaring, men det er som om samtiden drukner temaet, at hvis jeg skriver om abort i dag, kommer ikke leseren lenger enn til baksideteksten før boken oppleves uinteressant. En kvinne som skriver om abort, så originalt. Jeg sier det med en tilgjort mine og merker samtidig at stemmen krymper i munnen mens jeg snakker. Hun sier fremdeles ikke noe, tenker mens hun biter seg i leppen. Fortørnet? Irritert?

— Hva mener du, spør hun.

Jeg trekker pusten. — For eksempel, i en av novellene fra debuten min, plasserte jeg en lege og en pasient på et legekantor, begge kvinner,

de snakker om abort. Men teksten ble tam, situasjonen framstod ufarlig, så jeg skiftet kjønn på begge for å se om det gjorde noe med teksten at det var to menn som snakket om abort, og det gjorde det. Med mennene ble det vondt og vanskelig, som om vi kvinner har båret vanskene med abort så lenge, at den ikke lenger ødelegger oss, knekker oss, som om vi som kjønn, på en eller annen sørgelig måte er herdet fra smerten, og at det jobber mot oss som fortellere. Er det blitt litterært ufarlig at kvinnelige karakterer snakker og føler omkring abort i dag?

Siden hun ikke svarer, spør jeg videre, — må vi legge temaet i munnen på guttene for at det skal bli friskt å lese om?

— Nei, sier hun og ler en hes latter, — friskt? Det er ikke underholdning du har satt deg fore hvis du skriver om abort, det er en invitasjon til refleksjon hos leseren, sant, det er en invitasjon til holdningsendring, til samfunnsendring. Hun kakker sigaretten over syltetøyglasset.

— Du skriver for å forandre samfunnet, det er jo det vi gjør. Hun ser lenge på meg og smiler dette moderlige smilet, og jeg er nesten overrasket. Hun har skrevet den kanskje vondeste og mest beklemte boken som finnes om selvpåført, illegal abort. Jeg ville at hun skulle gi meg en skyllebøtte, ville at hun skulle vise det glødende politiske engasjementet som jeg har hørt bor i henne.

Jeg sier, — *Av måneskinn gror det ingenting*. Og hun svarer ganske enkelt — ja, og retter seg opp, som om hun er vant til at nå kommer det en hale av spørsmål, men før jeg får spurt om noe, sier hun — det kan virke som om det er en slags automatikk i at hvis man er kvinne og skriver om abort, så er man for fri abort. Ja, jeg tematiserte abort, men boken er ikke et argument for fri abort, den er et argument for å la kvinnene på den tiden beholde de barna som ble til utenfor ekteskapet.

Nå er vi inne på noe, tenker jeg. Retten til fri abort vs. retten til å få et uekte barn. Ikke så aktuelt i dag, men det er en vri, kanskje er det hvordan man kan vri temaet jeg egentlig er ute etter.

Hun tar et drag av sigaretten, blåser ut, ser på meg. — Du skjønner, det fantes moralistiske

rettesnorer den gangen, skammen og de økonomiske utfordringene umuliggjorde alt for de kvinnene som ble gravide utenfor ekteskapet. Jeg ønsket meg en samfunnsendring, en ny kultur, en kultur der ingen kvinne skulle behøve å skamme seg for å beholde disse barna. Hva er et uekte barn? Hun spør med en oppgitthet i stemmen og legger til — det er ingenting som er så ekte som et barn. Hun peker på ei halvspist brødskive og en diplomann på gulvet.

— Se, bare se, se hvordan barna får dette rommet til å leve.

Jeg smiler, og jeg kommer på noe jeg har hørt henne si i et intervju om karakteren Herdis i *Trylleglasset* fra 1950, at barnas sanser er sterke og uskadde. Sterke og uskadde.

— Jeg tenker, sier hun granskende, — at du kanskje har litt av den samme engstelsen som kvinnen min i *Av måneskinn*, hun forteller sin historie, sin aborterfaring til en tilfeldig mann, sant, og hun er redd han skal kjede seg mens hun forteller, han må for all del ikke kjede seg, for da forstår han ikke alvorret, og du er kanskje også redd for ikke å nå frem med budskapet ditt. Jeg tenker på den første scenen i boken da den kvinnelige hovedkarakter ber mannen velge: Vil han ha hennes kropp eller hennes sjel. Det kunne altså være det samme, alt hva hun bestod av var dødt uansett, det viktigste var at hun fikk fortelle.

Stemmen til Torborg er lav, men tydelig, den hverken hakker eller nøler mens hun snakker.

— Jeg tror, sier hun, — at selv om det ikke er farefullt eller ulovlig å ta en abort i dag, ja, kanskje det til og med er vanlig, er det fremdeles en dyp ambivalens mellom lettelse og sorg hos dem som får dette utført, og den vil mange ha behov for at noen setter ord på for dem. Vi kan ikke slutte å skrive om abort, ganske enkelt fordi litteraturen hjelper oss å sette ord på noe som angår oss, som vi ikke klarer å sette ord på selv. Ved å skrive om det har du makt til å få en leser til å tenke men dette handler jo om meg!

Jeg lytter. Nikker.

Hun har helt rett.

Det oppstår en pause mellom oss.

— Hva skjedde med de mennene på det legekontoret, spør hun.

— I novellen.

— Ja, hva kom de frem til?

— Ingenting, de begynte å snakke om fotball.

Hun ler.

— Var det stygt, spør jeg.

— Litt stygt, smiler hun.

Selv om det var mine fingre på tastaturet, og selv om jeg ikke kan noe om fotball, opplevde jeg at fotballsnakket kom helt av seg selv. Kanskje på en ubevisst måte ville jeg ikke at mennene skulle klare å prate om aborten.

— Temaet er tidløst, sier hun.

— Ja, sier jeg, — men det er vel ikke det det engang var, nå er det ikke snakk om ja-fronter og nei-fronter, det er stort sett konsensus om at abort er et gode, nå diskuteres det mer hvor langt ut i svangerskapet den selvbestemte aborten skal strekke seg, det er ja eller nei til selektiv abort, til kjønnsselektiv abort, ja eller nei til fosterreduksjon, til reservasjonsrett, til NIPT-testing, ja eller nei til mennenes rett til såkalt juridisk abort. Torborg vet hva jeg snakker om, jeg gjør henne allvitende. Hadde hun levd i dag, hadde hun fulgt med på disse tingene, Torborg vet, og praten går etter hvert mer ivrig, vi diskuterer, jeg får brynet meg på det politiske engasjementet hennes, jeg vet ikke lenger hvem sine ord som fører pennen, vet ikke engang om vi er enige, men jeg liker det, liker lyden av stemmene våre i rommet, på arket, liker at teen plutselig er kald idet jeg tar meg en slurk.

— Har du forståelse for at lesere i dag kan se *Av måneskinn* gror det ingenting som nærmest litt foreldet, at når boken treffer og berører som den gjør, så er det kanskje i størst grad torturen, de fastlåste kjønnsrollene, makt-forskjellen mellom kjønnene som berører og provoserer.

— Ja, jeg kan forstå det, men hvis boken min blir avskrevet som historisk, så har dere et problem.

Hun tar seg en av disse pausene der hun holder meg fast med blikket, før hun fortsetter.

— At tiden går er jo ikke det samme som at tiden utvikler seg. En abortlov i dag kan være et abortforbud i morgen. Og hva skjer hvis det blir

abortforbud? Ingenting. Absolutt ingenting, abortene kommer til å bestå, det er bare metodene som skiftes ut. Dessuten! sier hun, — du er redd abort som tema ikke skal være farlig nok, men vi har kun snakket om vårt eget land, hva med resten av verden.

Ja. Hun har rett, igjen.

Polen, Ungarn, Venezuela, enkelte stater i USA. Høyrepopulistiske regjeringsskifter og abort-lover på retrett. Det murrer i Brasil, Indonesia, Uganda og Egypt, det undertegnes anti-abort-erklæringer, demonstrerende kvinner og fullt utrustet politi støter sammen i gatene.

— Kulturer, kutymen, lover og regler vil slynge seg fra høyre til venstre mens tiden går, men aborter vil alltid bli utført. Hun sier ordet «alltid» svært sakte: Kvinner har alltid bestemt hvilke barn de skal få, gjennom at de bestemmer hvilke menn de skal få barn med, og kvinner har alltid, og vil alltid, finne måter å avbryte et uønsket svangerskap på, eller et ønsket svangerskap, hvis det blir for umulig, i Norge eller hvor som helst. Du har vært heldig, du har fått barn på et tidspunkt der barna dine er hverken en ulykke eller uekte. Det er ikke sikkert det er slik når de blir voksne, når du skal bli bestemor, da kan det være feile politiske krefter som dikterer hvordan alt skal være.

På dette tidspunktet i fiksjonen min, oss to her ved kjøkkenbordet, blir det stille. Det vokser i svelget ved tanken på mine egne døtre en gang i fremtiden, kanskje i et kristenfundamentalistisk Norge, utstyrt med en strikkepinne eller en abortpille bestilt på internett. Jeg finner ingenting å si til det, og jeg får ingen hjelp av Torborg heller. Hun ser ut kjøkkenvinduet, retter på et tynt armbåndsur på håndleddet, lar meg tygge på det hun har peilet tankene mine inn på.

Det ringer på døren.

Jeg må skape et brudd i dette som kjennes klamt og vanskelig å ta inn over seg, så jeg lar det ringe på døren. Jeg bruker å gjøre det i egne tekster, og i livet for så vidt, når ting skrur seg til, når ting blir problematiske, for prekære å håndtere, da leder jeg oppmerksomheten vekk.

— Jeg inviterte noen flere, sier jeg.

Hun hever øyenbrynene.

Jeg går ned i entreen og lukker opp.

Cora Sandel smiler det beherskede, men varme smilet sitt på trappesatsen.

— Så fint du kunne komme, sier jeg.

— Sier jo ikke nei til et kjøkkenborddrama, svarer hun flirfullt.

Torborg stråler opp og imøtekommer henne, først med et håndtrykk, så med en klem som ser ut til å komme overraskende på Cora. De sier ikke hei. Cora tar av seg bøttehatten og legger den på bordet, drar ut en kjøkkenstol. Torborg retter på skjørtet før hun setter seg.

Jeg plasserer en kopp på bordet framfor Cora og skjenker i te.

— Mer te, Torborg?

Hun løfter hånden i et stille avslag.

Cora har hvit bluse, perlekjede, det alltid så sorte og glattkjemmede håret har nå fått små, hvite krøller. Hun har tykke 70-tallsbriller og rød leppestift. Hun setter håndvesken på knærne og fisker opp en sigarett. Torborg skyver syltetøyglasset over bordet mot henne.

Her sitter de. To av de viktigste forfatterne på andre siden av århundret. Bare det å være her sammen med dem gjør meg svimmel, som om jeg ikke har diktet det.

Det er så mye vi kan snakke om, jeg vet ikke hvor vi skal begynne. Jeg kan selvfølgelig si hvor mye jeg har sett opp til dem i sammenheng med mine egne arbeider, for inspirasjon. Hvor godt det er å lese et språk som har så stor respekt for sansene og for det taktile, og både Torborgs og Coras sceniske kvaliteter, hvordan de begge nærmest skriver i realtid, tekster som flyter som pust, minutt for minutt. Eller vi kan prate om alt de har til felles: At de begge har tematisert seksisme, skrevet om kvinnekamp lenge før det engang var et begrep, at de begge har søkt seg mot kreative yrker i en tid det var forventet å gifte seg og være hjemme med barn, at de begge har gått på kunstscole, bodd i Paris, vært gift, blitt mor til gutter, blitt skilt, at de begge har fått gater oppkalt etter seg, at de begge røyket. Men alt dette har de sikkert kartlagt allerede. To eldre damer småprater som gamle venner. Cora var 26 år da Torborg ble født. Torborg var 20 år da

Cora debuterte. Cora var 65 år da Torborg debuterte.

— Leste dere noen gang hverandre?

— Selvfølgelig, sier Torborg med et fnys, som om spørsmålet er fornærmende. — Jeg holder meget av Cora, har faktisk anmeldt bøkene hennes ved flere anledninger.

— Ok, sier jeg og ler, — hvordan lød de anmeldelsene da?

De sender hverandre et blick, det varer ikke lenge, men lenge nok til at jeg kan tolke det, og jeg ser den helt spesielle intimiteten som bare en anmelder og en forfatter kan dele mellom seg.

— Jeg kan si så meget, sier Torborg, — at Cora har lært meg veldig mye.

Det blir hengende i luften.

— Dere debuterte begge som voksne, og etter sønnene deres ble født, var det sånn at det å bli mor forløste et språk i dere, eller var språket der hele tiden?

Cora ler en liten latter. — Jeg ville bare skape sier hun, — ville bare male, hele tiden. Skrivningen var der ikke fra begynnelsen, det kom seinere, kanskje i forbindelse med at jeg fikk Erik og innså at noen stor maler ville jeg aldri bli, men skapertrangen har alltid vært der.

— Om ikke en skapertrang, så hadde jeg i alle fall en uttrykkstrang, sier Torborg. — Et behov for å uttrykke meg, bli hørt, det behøvde jeg ikke bli mor for å ha i meg, men kanskje ble jeg mer modig etter å ha fått barn.

— Cora, sier jeg og møter blikket hennes, — før du kom, pratet vi om å tematisere abort.

— Ja vel, sier hun og retter seg opp på stolen, gjør seg klar for de spørsmålene som måtte komme. Hun virker ikke nervøs.

— Med mange av dine tekster, og spesielt noveller, føler jeg du tar oss med enda et skritt lengre inn i... hva skal jeg si... det fysiske og mentale overgrep en abort kunne være for et menneske. I novellen «Kunsten å myrde» fra 1935 glir en abort over i et selvmord. For at karakteren som har havnet i ulykka, skal løse situasjonen, ender hun opp med å ta sitt eget liv.

Torborg ser på meg og åpner munnen, — det var ikke selvmord, sier hun, — det var mord, derav tittelen, sant.

Jeg er enig, men Torborg prater videre før jeg får sagt det, — karakteren, jenta, har åpenbart blitt utsatt for et overgrep som har gjort henne gravid, og selv om det var en stor urett, var det uutholdelig skamfullt for foreldrene, spesielt fordi de allerede tar seg av den uekte femåringen hennes. Torborg retter seg mot Cora og sier, — novellen avslører familiens kollektive press for å få jenta til å ta selvmord.

Cora nikker, men ikke på en bekreftende måte, mer som om hun lytter.

Det plager meg ørlite at Torborg avbrøt meg, det er selvfølgelig slik jeg også tolker den. Tilfeldigvis stod kottet åpent, tilfeldigvis hang det en line fra taket, tilfeldigvis snudde moren ryggen til akkurat idet jenta gikk inn i kottet. Å lese det hele, som mamma og som menneske, er til å bli helt syk innvendig av.

— Det var slik det var, sier Cora rolig, — mange kunne bli revet i filler av sine egne hvis de brakte skam over familien.

— Ja, novellen gjør en ille berørt, som den skal, men samtidig er den ikke like kløktig som «Mange takk, doktor», sier Torborg.

Hun gjør rett i å bringe på bane Coras novelle fra 1935. På samme måte som å lese *Av måneskinn gror det ingenting* kjennes novellen om den illegale aborten fysisk i magen mens man leser.

Torborg ler litt, — jeg simpelthen elsker denne giftige, ironiske kommentaren hun sier i det doktoren skal gå etter å ha utført aborten på henne: «Mange takk, doktor».

Vi nikker erkjennende.

Jeg sier, — en ting som slår meg med «Mange takk, doktor», er at den menneskelige reaksjonen til kvinnen som får utført aborten, blir avskrevet som galskap. Hun er opprørt, stresset, urolig, tungsinnet, lettet, sorgfull, alt på en gang. Dette er jo reaksjoner som kan forventes av en kvinne i en abortsituasjon, var det ikke lov å føle noe oppi alt dette?

Hun lener haken mot taket og ser ut i luften, siterer sin egen tekst: «Du skal vel ikke bli tøvet, vær nå kjekk.» — Du kan tenke deg, det var noe helt rent vanvittig hvis noen hadde lyst å beholde disse barna. Det var så utenkelig at de som

ville det, ble betraktet som gale. Og abort ble dessuten betraktet som redningen... men... hun trekker pusten, — ...men Gud ja, jeg tror at mange ville beholde disse barna, jeg tror mange sørget, selv om de kanskje også var lettet.

Hun vender seg mot Torborg, — din kvinne, sier hun, — din kvinne i *Av måneskinn gror det ingenting*, hun ønsket også dette, innerst inne? Torborg nikker. Cora fortsetter, — men hun kunne ikke det.

Cora retter en pekefinger mot meg, og en ørliten endring kommer over uttrykket hennes, som om hun sier noter deg dette, — sladderer, fattigdommen, kvinnesynet, de uskrevne lovene, det var de største abortørene, det var ikke kvinnene selv, de var bare elever, gjorde det som var krevd av dem, og akkurat denne dobbeltheten er det ingen som skildrer så bra som Torborg gjør i *Av måneskinn gror det ingenting*. Det var dette litteraturen manglet, å slippe en kvinne til ordet på denne måten, usensurert, hudløst, en karakter som ikke har mer å miste. I hvert eneste ord i boken kan man lese hvor plaget hun er.

Jeg legger merke til at Cora gjør det samme som Torborg når hun poengterer noe: Hun smiler. Ikke hånlig, ikke unnskyldende for å tone ned seg selv, men moderlig, som for å holde lytteren i hånden. Hun avslutter med å si, — mye har endret seg siden vi skrev om disse tingene, gudskjelov, men, vi skal ikke være blåøyde for at vi ikke kan komme dit igjen, og i mellomtiden er det nåtidens forfatteres ansvar å fortsette å skrive om det.

Torborg sender meg et blick.

Det legger seg en stemning i kjøkkenet. Samtalen føles plutselig ferdig, eller at den må slutte nå for ellers kan jeg ødelegge den. Cora og Torborg begynner å småsnakke på fransk. Jeg betrakter dem. Cora med sine snille, lett utstående øyne, sitt alltid beherskede ansiktsuttrykk, Torborgs åpne, men flakkende blick som både søker og unngår Coras. Det slår meg at jeg har sittet med den samme følelsen mens jeg har lest dem begge, som om jeg må lese, men egentlig ikke tør. Som å være lita og måtte gå gjennom en mørk skog, og beina går fortere og

fortere uten at jeg engang merker at det er det som skjer. Jeg leser fortere enn hva som er vits, jeg mister ordene, mister sammenhenger, må gå tilbake og lese på nytt, men fortsatt med høyt tempo, som om jeg vil hoppe bukk over det som gjør aller mest vondt. En berøringsangst med øynene.

Jeg får en tanke: Kanskje er det ikke at jeg skriver om abort, kanskje er det hvordan jeg skriver om abort. Kanskje jeg må vise leseren abortene slik Torborg og Cora gjør det, Coras protagonist i «Mange takk, doktor» som ser etter det blodige fosteret der det blir båret ut i en blikkbøtte, Torborg som i *Av måneskinn gror det ingenting* beskriver strikkepinnemetoden, gir oss lukten av fosteret før det blir samlet sammen og gjemmes inne i et lommeørkle, viser oss væskene, fargene, på en måte som kan få den mest herdede leser til å vrenge seg på midten.

Gullberg & Bostadløyken
Feministisk bokhandel!

Kingos gate 4 | 0457 Oslo
tel. 938 25 664
gullbergbostadlokken@gmail.com
gullbergbostadlokken.com
@gullbergbostadlokken

Litteratur om abort er ikke en konkurranse i å være grotesk, men jeg tør ikke engang å vise frem en dråpe blod. Kanskje har jeg i et forsøk på å aktualisere temaet, skrevet om det på en måte som er integrerende. Jeg har strippet språket for en hver farge og lukt, jeg har lagt temaet i munnen på menn, jeg har skrevet tekster for teater om abort som har lik mengde humor og alvor, alle skal klare å lese om dette har jeg kanskje tenkt. Kanskje må jeg, hvis jeg skal fortsette å tematisere det, tørre å bevege meg vekk fra hverdagsspråket, og igjen vise det hele frem med den eksplisitte estetikken temaet innehar. Beskrive det så kjødelig, sannferdig og opprivende som det i virkeligheten er for mange.

Mens jeg tenker på dette blir jeg fylt av en veldig trang til å skrive igjen. Skrive fort, være uredd, sanse som om sansene er sterke og uskadde.

— Det var kanskje litt frekt av meg, mumler jeg da de reiser seg fra kjøkkenstolene, — frekt av meg å invitere dere hit på denne måten, som om jeg sammenlikner meg med dere.

— Frekt og freidig, ler Torborg bekræftende.

— Du er jo fra Tromsø, sier Cora, — jeg minnes tromsøfolk som nettopp slike som deg. De er på tur ned trappen, Torborg tilbyr en støttende arm til Cora som tar imot. Jeg ser på Cora, på de forsiktige skrittene. Hun fikk aldri oppleve at abortloven kom. Da det politiske vedtaket om fri abort ble gjort i 1978, hadde hun vært død i fire år. Men Torborg var her, Torborg var 72, hun fikk oppleve seieren.

Det kjennes veldig ut som jeg burde si noe, avslutte dette på en hederlig måte. Jeg vil fortelle dem hvor mye motet deres har betydd, og fortsatt betyr for så mange. At hvis jeg kan eksperimentere litterært med temaet i dag, er det fordi de allerede har gjort det, de har ryddet veien, tatt vekk de største steinene. Kanskje jeg kan legge til, som en avrunding, en slags oppmuntring eller et slags håp, at jeg selv har fått to barn utenfor ekteskapet. Men jeg tror de ser denne beundringen i nølingen min, for jeg sier ingenting. I stedet er det Torborg som sier;

— Jeg tror ikke vi sees mer.

Jeg smiler til henne, og takker dem og sier ha det. Når jeg lukket døren hører jeg lyden av stemmene deres som forsvinner. Jeg går tilbake til kjøkkenet og titter inn. Det virker annerledes.

Av Mari Andreassen¹

FINN UT MER OM TORBORG NEDREAAS-SELSKAPET PÅ:

torborgnedreaas.no

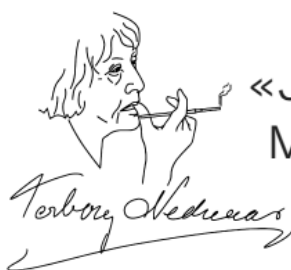

til@torborgnedreaas.no

facebook.com/torborgnedreaas

Torborg Nedreaas-selskapets logo er laget av Katarzyna Roman, katarzynarmn@gmail.com

«Jeg spiller skuespill. Ja? Det gjør vi alle.
Men det hender at vi spiller oss selv.»

Torborg Nedreaas-selskapet | til@torborgnedreaas.no | torborgnedreaas.no

¹ Samtalene er fritt diktet av forfatter på bakgrunn av de nevnte tekstene til Torborg Nedreaas og Cora Sandel, samt de inntrykk, den følelsen og den

fornemmelsen jeg har fått av kvinnene etter å ha gjort research omkring hvem de var, hvordan de var, og hva som engasjerte dem - som forfattere, og som mennesker.